

Bauhaus
 Networking Ideas
 and Practice
 Umrežavanje ideja
 i prakse

Otti Berger bila je
 i profesorica u
 Tekstilnoj radionici
 Bauhauasa

OTTI BERGER

PIONIRKA TEKSTILNOG DIZAJNA

Nedavna izložba radova hrvatskih učenika Bauhauasa skrenula je pozornost na baranjsku umjetnicu čije su tkanine oplemenile stvaralaštvo dizajnera i arhitekata iz 30-ih godina, a patentirali tekstilnu industriju tog doba

NAPISALA TANJA VUČIČEVIĆ

Hrvatska umjetnica Otti Berger, čije su ideje donijele revoluciju u dizajniranju modernih tkanina 30-ih godina prošlog stoljeća - "vratila se" kući nakon 84 godine izbjivanja s domaće umjetničke scene. Toliko je, naime, prošlo od njezine posljednje izložbe 1931. u Zagrebu, kad je kao već priznata dizajnerica i jedina žena sudjelovala na izložbi grupe Zemlja u Umjetničkom paviljonu. Potom joj se gotovo zameo trag, sve dok njezino stvaralaštvo nije iznova otkriveno na izložbi u zagrebačkom Muzeju suvremene umjetnosti - "Bauhaus - umrežavanje ideja i prakse" - otvorenoj do 26. srpnja.

Jer, Otti Berger, rođena u židovskoj obitelji iz Zmajeveca u Baranji, bila je uz fotografinju Ivanu Tomljenović Meller i arhitekta Gustava Bohutinskog treća hrvatska predstavica u toj glasovitoj umjetničkoj školi. I jedina predavačica iz Hrvatske, čiji su pedagoški rad hvalili Walter Gropius, idejni začetnik Bauhauasa, njegova supruga, njemačka spisateljica Ise Gropius, te njemačka dizajnerica Lilly Reich. Uz sve to, Otti Berger je osnovala vlastiti studio za dizajn u Berlinu, surađivala je s nekoliko njemačkih, jednom nizozemskom i jednom švicarskom tvornicom tekstila, patentirala je dva izuma vezana za primjenu tekstila u arhitek-

turi i industriji, glasoviti finski dizajner Alvar Aalto kreirao je namještaj upotpunjen njezinim "meblstofom", a s arhitektom Hansom Scharounom surađivala je u opremanju modernističke kuće Schminke u Löbauu.

Da nije tragično stradala u nacističkom koncentracijskom logoru Auschwitz, kamo je odvedena 29. svibnja 1944., o stvaralaštvu baranjske umjetnice danas bi se znalo mnogo više. Ostavština te pionirke hrvatskog tekstilnog dizajna zacijelo bi ostala u domovini, a ovako je rasuta na nekoliko mjesta. Najviše njezinih fotografija, uzoraka tkanina, skica, pisama i osobnih dokumenata završilo

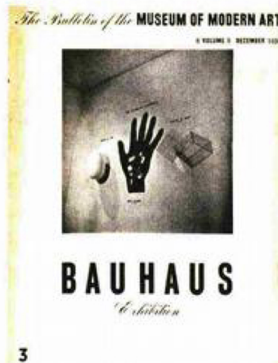
FOTOGRAFIJE IZ ARHIVA MUZEJA SUVREMENE UMJETNOSTI, MUZEJA ZA UMJETNOST OBRTI TE BAUHAUS-ARCHIV MUSEUM

Bauhaus
 Networking Ideas
 and Practice
 Umrežavanje ideja
 i prakse

2

Predložak za sag iz 1926. u tehnici olovka, tuš i akvarel (1). Otti Berger (u sredini) s kolegicama sa studija u Njemačkoj (2). U njujorškoj MoMA-i 1938. je sudjelovala na skupnoj izložbi (3). Zgrada čuvene škole za arhitekturu i umjetnost u gradiću Dessau, kamo se 1925. preselila iz Weimara (4)

je u Americi. Pohranjeni su u arhivima sveučilišta Harvard, Umjetničkog instituta u Chicagu, muzeja Smithsonian u Washingtonu te u depou njujorskog Muzeja moderne umjetnosti, u kojem je Otti Berger izlagala na skupnoj izložbi posvećenoj Bauhausu 1938. Dio njezinih radova i fotografija sačuvan je u Bauhaus Archivu u Berlinu, u čijem se monumentalnom predvorju nalazi golemi pano s portretima svih profesora, a među njima i Otti Berger.

Bila je jedna od najpopularnijih profesorica. Mnogi su joj se divili zbog nadarenosti i ljepote. Našla sam njezin intervju iz 30-ih godina prošlog stoljeća, u kojem se novinar beogradske Politike Stanislav Vinaver otvoreno divi njezinom izgledu, intelektu i verbalnoj okretnosti, tim više što je bila gotovo gluha. Naime, godinama je nosila slušni aparat, rijedak u ono doba, koji joj je omogućio komunikaciju bez ikakvih problema. Sluh joj je stradao zbog operacije kojoj je podvrgnuta u 12. godini. Nisam otkrila gdje je operirana i zašto, je li to bila posljedica neke bolesti ili dječje nezgode, ali se zna da je od te godine bila gotovo gluha - otkriva povjesničarka umjetnosti Antonija Mlikota, viša asistentica na Odjelu za povijest umjetnost Sveučilišta u Zadru, zaslužna za ponovno otkrivanje Otti Berger u domovini. Na baranjsku dizajnericu naišla je 2009. u tekstovima o Bauhausu iz 20-ih i 30-ih, koje je čitala radi predavanja studentima, i o njoj u proteklih nekoliko godina iskopala brojne zanimljive podatke.

Umjetnica je rođena 4. listopada 1898. u imućnoj židovskoj obitelji u Zmajevcu, u kojoj se priča-

lo na hrvatskom, mađarskom i njemačkom jeziku. Odrasla je u jednoj od najljepših kuća u mjestu, u čijem se prizemlju nalazila trgovina, a njezina obitelj imala je kuću i u Osijeku. Bila je prvo dijete trgovca Ljudevita Bergera i Ide Kraus, a imala je i dvije godine mlađeg brata Otta te deset godina starijeg polubrata Oskara, iz prvog braka njezina oca s Reginom Bichler. Zarana je pokazivala interes za umjetnost, baš kao i njezin mlađi brat, koji je kasnije postao dizajner u modnom salonu Ullyja Rosenbauma u Pragu. Kako su joj roditelji mogli priuštiti dobro obrazovanje, završila je Višu djevojačku školu u Beču, gdje je dobila osnovnu poduku iz primijenjene umjetnosti. S izvrsnim uspjehom završila je tadašnjih šest razreda, a taj podatak zabilježen je u Matičnom listu Kraljevske akademije za umjetnost i umjetni obrt u Zagrebu, na koju se upisala 29. listopada 1922. Zahvaljujući školovanju u Beču, Otti Berger upisana je na drugu godinu studija slikarstva u klasi profesora Maksimilijana Vanke, a studirala je i u klasi Joze Kljakovića te Vladimira Becića. Slušala je predmete u rasponu od kemije, filozofije, anatomije životinja, ornamentike, vježbi u pismu, oblika i povijesti umjetnosti do crtanja akta, grafike, slikanja i kompozicije. Čini se da je njezino oduševljenje za slikarstvo splasnulo nedugo nakon dolaska u Zagreb, jer ju je zainteresiralo nešto drugo.

Za svoju prvu grupnu izložbu u Zagrebu 1922. izradila je nekoliko jastuka u tehnici batik i tri lut-

ke od svile i tila, što je u kritici u novinama ocijenjeno kao osvježeno na umjetničkoj sceni - priča Antonija Mlikota, dodajući kako Otti Berger na Kraljevskoj akademiji za umjetnost i umjetni obrt nikad nije diplomirala.

ŠKRINJA IZ ZMAJEVCA A kad se u listopadu 1926. upisala na pripremni tečaj u Bauhausu, umjetničku školu osnovanu 1919. u Weimaru, koja je 1925. preseljena u gradić Dessau, umjetnica je procvjetala. Profesori su joj bili veliki suvremeni umjetnici: slikar Vasilij Kandinsky, slikar i fotograf László Moholy-Nagy, apstraktni slikar i kipar Josef Albers, slikar Paul Klee. A nakon pripremnog tečaja, Otti Berger je u zimi 1928. počela pohađati predavanja u tekstilnoj radionici Bauhauusa, jer je u školi bilo uobičajeno da se žene nakon pripremnog tečaja bave tekstilom, dok su muškarci studirali arhitekturu. Smatralo se da "slabiji spol" nema predispozicije za estetiku na visokoj razini i da zbog braka i majčinstva neće daleko dogurati u karijeri.

No studentici iz Baranje to uopće nije smetalo jer ju je zanimao upravo tekstil. Ne toliko dizajniranje odjeće koliko kreiranje tkanina i njihova primjena u svakodnevnom životu: u proizvodnji

Bauhaus
 Networking Ideas
 and Practice
 Umrežavanje ideja
 i prakse

BILA JE IZVRSNA STUDENTICA, ALI NIJE ŽIVJELA SAMO ZA KNJIGU: VOLJELA JE TULUME I KOSTIMIRANE ZABAVE, I PUŠILA JE KAO TURČIN

namještaja, zavjesa, tepiha i impregniranih tkanina posebne namjene. Iz Zmajevca je donijela skrinju punu živopisnih baranjskih narodnih nošnji koje je koristila za proučavanje ukrasa i načina tkanja. Bile su joj nadahnuće u drugom dijelu studija, u kojem je učila tkanje, izradu tepiha i tapiserija, pletenje i bojenje, ali i primjenu naučenog u industrijskoj proizvodnji tekstila, u čemu je briljirala. Dotad su u modi bile industrijske tkanine s printanim cvjetnim uzorcima ili bogatim, utkanim ornamentima, a kad su se koristile za presvlačenje namještaja, dodavali su im se raskošni porubi zlatne boje. Ona je, pak, u skladu s modernom estetikom Bauhauusa kreirala profinjene jednobojne uzorke pastelnih boja, čija su svojstva ovisila o konkretnoj primjeni. Kad se radilo o zavjesama, Otti Berger vodila je računa da se lako održavaju te imaju svojstva toplinske i zvučne izolacije. Njezine presvlake za stolce u autobusima i vlakovima bile su ugodne oku, otporne na habanje i izbjeljivanje boja. Takav pristup, koji je danas sam po sebi razumljiv, u njezino doba bio je presedan.

KRAJ U AUSCHWITZU Iako je bila izvrsna studentica, nije živjela samo za knjigu. Naprotiv, voljela je tulumariti, pušila je kao Turčin, obožavala se fotografirati u maštovitim kostimima u kojima su studenti Bauhauusa išli na tematske zabave, kolege su oblijetali oko nje. Iako je studirala s još dvoje Zagrepčana, Ivanom Tomljenović Meller i Gustavom Bohutinskim, radije se družila s Ise Gropius s kojom je odlazila na izlete te dizajnericom tekstila Guntom Stölzl. Umjesto nekog vršnjaka, za oko joj je zapao 13 godina stariji Ludwig Hilberseimer, profesor arhitekture na Bauhausu i urbanist. Ne zna se je li joj on bio prva ljubav u školi, na kojoj su slobodne veze bile uobičajene, i čime ju je privukao - iako baš nije bio lje-

7

potan. Njihova prepiska, koja se danas čuva u Americi, krije mnogo romantičnih detalja, a iz jednog pisma doznaje se da mu je za 50. rođendan darovala kolaž sačinjen od zajedničkih fotografija, osobnih šala i citata iz novina - na tkanini koju je iskala.

Otti Berger nisu zanimali obiteljski život i podizanje djece, nego karijera. Nakon što je u studenom 1930. diplomirala, počela je surađivati s nekoliko njemačkih tvornica tekstila, a godinu poslije postala je profesorica na Bauhausu. Iste je godine izlagala u zagrebačkom Umjetničkom paviljonu s lijevo orijentiranim umjetnicima iz grupe Zemlja: slikarima Ivanom Generalićem, Krstom Hegedušićem, Otonom Postružnikom i Vinkom Grdanom te arhitektima Dragom Iberlom, Stjepanom Planićem i Stjepanom Gombošem. Činilo se da su joj se ostvarili svi snovi i da je ništa ne može omesti, pogotovo kad je 1932. u Berlinu otvorila svoj studio, a onda su 1933. nacisti došli na vlast i sve se srušilo. Bauhaus je zatvoren, uglavnom lijevo orijentirani profesori s te škole postali su nepoćudni, a Otti Berger je preko noći ostala bez posla, svog studija, poslovnih veza, narudžbi i velikog dijela prijatelja. Nekolicini odanih kolega, koji su uspjeli dobiti vizu za Ameriku, davala je svoje radove, skice i građu da ih odnesu na sigurno. Nadala se da će im se i ona pridružiti i sa zaručnikom Ludwigom Hilberseimerom kovala planove o životu na slobodi, u zemlji u kojoj će moći mirno živjeti i stvarati. On je otišao prvi,

S kolegom Erbertom Heubnerom u Njemačkoj (5). Čudom sačuvan osobni dokument (6). Predložak za tepih iz 1926. u tehnici olovka, tuš i akvarel (7). Otti Berger (u sredini) na maskenbalu u Bauhausu (8). Zadarska povjesničarka umjetnosti Antonija Mlikota, koja proučava stvaralaštvo Otti Berger (9)

FOTOGRAFIJA OVA FOLIC

jer je u Chicagu dobio posao kao predavač na Umjetničkom institutu, a ona je i dalje čekala vizu. U međuvremenu je pokušavala naći posao u Velikoj Britaniji, gdje je 1938. pohranila najviše svojih radova. Međutim, ni Englezi joj kao njemačkoj umjetnici nisu bili odviše skloni. Da stvar bude gora, pokvario joj se slušni aparat, a gotovo gluho je nitko nije htio.

Kako joj se 1939. razboljela majka, dizajnerica se vratila u Baranju i odvela je na terapiju radijem u Prag, gdje je živio njezin brat Otto. Ni njemu nije bilo lako, ostao je bez posla u modnom salonu, a kao Židova ga nitko nije htio zaposliti. Brat i sestra dopratili su bolesnu majku u Zmajevac i ostali je njegovati. Preminula je 1943., dvije godine nakon supruga, na čijem se sprovodu okupio cijeli Zmajevac jer je uživao veliki ugled u mjestu. Otti Berger se do samog kraja nadala da će se ona i brat nekim čudom spasiti i domoći Amerike. No, uhićeni su u proljeće 1944. i sprovedeni do željezničke postaje, pa su i njih ispratili hrabriji mještani Zmajevca, prkoseći vlastima. Od cijele obitelji, u Baranju se nakon rata vratilo samo Otto Berger. U pismu koje je prije 70 godina, u svibnju 1945., uputio Ludwigu Hilberseimeru, šturo je opisao što se dogodilo. Jer, što je mogao reći, osim toga da je jedna neudžna mlada žena puna života nestala u ratnom užasu.

U Auschwitzu je vjerojatno stradala čim je stigla. Njezin zaručnik nikad se nije oženio, a s preživjelim prijateljima iz Bauhauusa pobrinuo se da se ostavština Otti Berger pohrani na sigurno. I dočeka bolja vremena, što se naposljetku i dogodilo. ■